

Αντιρατσιστική, Αντισεξιστική και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Ενότητα 7: Πολιτισμός και Εκπαίδευση

Δημήτρης Θ. Ζάχος
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Βασικές έννοιες

Έθνος και Εκπαίδευση

Έθνος – κράτος εθνικισμός κράτος – πρόνοιας

Πολιτισμός

- Εθνοτικές/ πολιτισμικές ομάδες
 - Διαφορετικότητα
 - Εθνικές μειονότητες
 - Ταυτότητες
- Παγκοσμιοποίηση και Ευρωπαϊκή ενοποίηση

Πολιτισμός και Εκπαίδευση

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

1. Το μοντέλο της πολιτισμικής εξέλιξης.
2. Οι επιπτώσεις για τους/τις εκπαιδευτικούς και τη σχολική ζωή.
3. Σύνοψη.

Σκοπός ενότητας

- Σκοπός της εν λόγω ενότητας είναι η συνέχεια στην ανάλυση της έννοιας του πολιτισμού, για την οποία στο ξεκίνημα δίδονται ορισμένα ανθρωπολογικά στοιχεία. Επιπλέον, παρουσιάζεται το μοντέλο της πολιτισμικής εξέλιξης.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Το μοντέλο της πολιτισμικής εξέλιξης

Τι είναι ο πολιτισμός;

1. Είναι ένας φακός που βλέπουμε και ερμηνεύουμε τον κόσμο και που:
2. Καθορίζει αποφάσεις και αντιλήψεις.
3. Παρέχει το πλαίσιο λήψης των ηθικών επιταγών.

Στοιχεία του πολιτισμού

- **Υλικά πολιτισμικά στοιχεία:** σωματικές ή τεχνολογικές πλευρές της καθημερινής μας ζωής (κτήρια, τέχνη, μηχανές, ρούχα κ.α.).
- **Μετα-υλικά πολιτισμικά στοιχεία:** Τρόποι χρήσης των υλικών αντικειμένων, γλώσσα, πεποιθήσεις, αξίες, συμπεριφορές, τρόποι επικοινωνίας, έθιμα, γνώσεις.

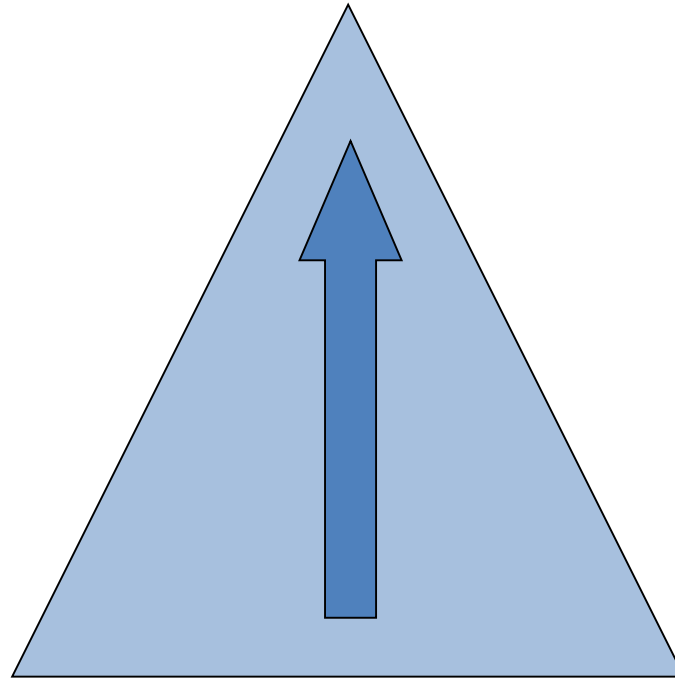
Το μοντέλο της πολιτισμικής εξέλιξης

- Δέχεται ότι όλοι οι πολιτισμοί αναπτύχθηκαν γραμμικά (σε στάδια).
- Συνδέει όλους τους πολιτισμούς σε μία κλίμακα επιτυχούς ανάπτυξης.
- Θεωρεί ότι οι πολιτισμοί εξελίσσονται προς την τελειότητα.
- Εκτιμά ότι κάθε στοιχείο ενός πολιτισμού μετακινείται από την απλότητα στην περιπλοκότητα και από το **πρωτόγονο** στο **σύγχρονο δυτικό πολιτισμό**.

Η εικόνα στο μυαλό μας

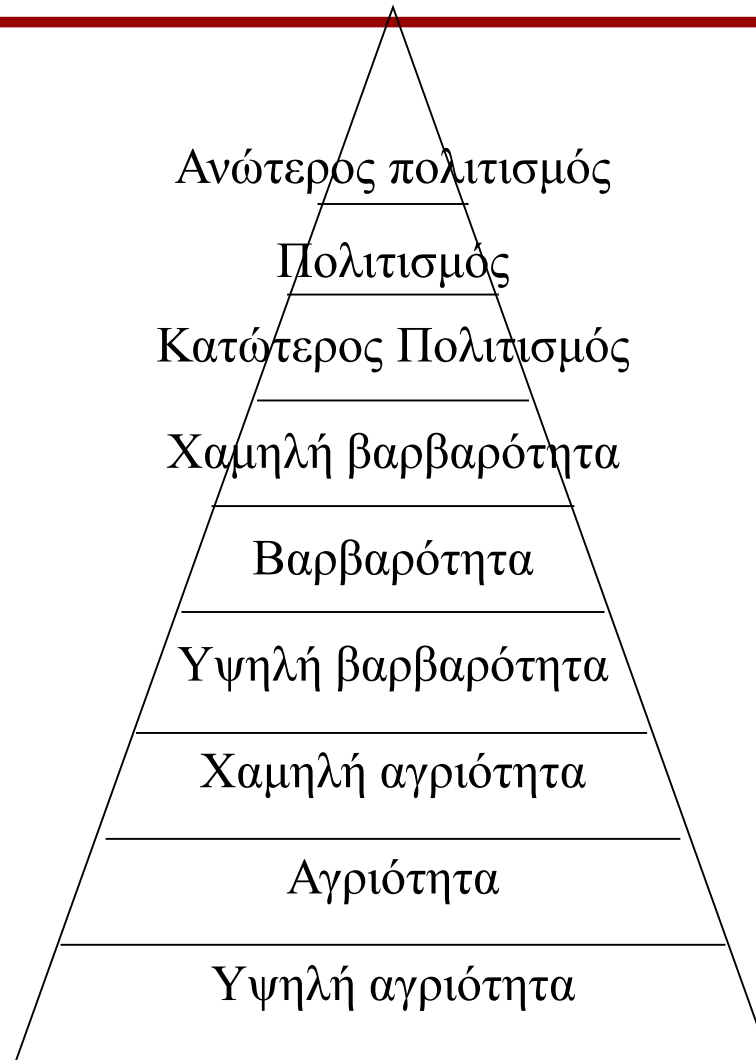
«Πολιτισμένος»

«Πρωτόγονος»

Ανάπτυξη του πολιτισμού

Πολιτισμός και Αποικιοκρατία (colonialism)

- Δυτικοευρωπαϊκός «πολιτισμός», «επεξεργασμένος» και «μητροπολιτικός».
- Ιεράρχηση των ανθρώπων σε ανώτερους – πολιτισμένους και «άγριους», «υπανάπτυκτους», «οπισθοδρομικούς» κ.α.
- Περιφρόνηση της θρησκείας, των εθίμων και των κωδίκων συμπεριφοράς των «ιθαγενών».

Αποικιοκρατική ιδεολογία

Άποικοι:

- «Κέντρο του κόσμου»
- «Εαυτός»
- «Εμείς»
- Πολιτισμένοι

Ιθαγενείς:

- Περιθωριοποιημένοι
- «Άλλος» (διαφορετικός, κατώτερος)
- «Αυτοί»
- Άγριοι

Ας αναλογιστούμε.....

- Σε ποιες περιπτώσεις **αισθανόμαστε υπερήφανοι** για την ... ομάδα που ανήκουμε;
- Σε ποιες περιπτώσεις **δεν αισθανόμαστε καθόλου υπερήφανοι** για την ... ομάδα που ανήκουμε;
- Πώς είναι η **σχέση μας με ανθρώπους που προέρχονται από άλλες χώρες**; Έχει υποστεί μεταβολές και σε ποιες περιόδους;

Ο Δυτικός πολιτισμός και ο κόσμος

- Γαλλική Επανάσταση:

Κατάταξη με βάση την ομοιότητα με ευρωπαϊκές ιδέες, ιδεώδη και εμπειρίες.

- Ο «**πρώτος**» κόσμος: Μ. Βρετανία, Ευρώπη, Ενωμένες Πολιτείες Αμερικής.
- Ο «**δεύτερος**» κόσμος: Οι λευκοί πληθυσμού του Καναδά, της Αυστραλίας, της Νέας Ζηλανδίας, της Νότιας Αφρικής και των χωρών του πρώην Ανατολικού μπλοκ.
- Ο **Τρίτος κόσμος**: Τα αναπτυσσόμενα κράτη όπως η Ινδία, αυτά της Αφρικής, της Κεντρικής και της Νότιας Αμερικής και της Νοτιανατολικής Ασίας.

Ερώτημα

Αναφέρετε ορισμένες σύγχρονες Δυτικές αξίες

Σύγχρονες Δυτικές αξίες I

1. Επαγγελματική Επιτυχία
2. Ατομισμός
3. Εργασιακή δραστηριότητα
4. Αποτελεσματικότητα
5. Επιστήμη και τεχνολογία
6. Πρόοδος
7. Άνεση (υλική)
8. Ανθρωπισμός
9. Ελευθερία
10. Εκπαίδευση
11. Ισότητα

Σύγχρονες Δυτικές αξίες II

1. Δημοκρατία και ανθρώπινα δικαιώματα
2. Ρομαντισμός
3. Θρησκευτικότητα
4. Ρατσισμός και αίσθημα ομαδικής ανωτερότητας
5. Αναψυχή (βιομηχανία της διασκέδασης)
6. Φυσική υγεία
7. Νεανική εμφάνιση
8. Ενδιαφέρον για το περιβάλλον
9. Ζωοφιλία

Τα ανθρώπινα δικαιώματα

- Ορισμένοι/ες θεωρούν ότι τα **ανθρώπινα δικαιώματα** είναι μια άλλη μορφή επιβολής των Δυτικο-καπιταλιστικών νέο-αποικιακών ιδεών.
- Ποια είναι η γνώμη σας;

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

**Οι επιπτώσεις για τους/τις
εκπαιδευτικούς και τη σχολική ζωή**

Επιπτώσεις για τη σχολική ζωή

Κρίνετε την παρακάτω πρόταση:

- *Τα σχολεία έχουν τη δική τους κουλτούρα, δηλ. τη γλώσσα, το πώς γίνονται τα πράγματα, τις αξίες τους, τις στάσεις τους έναντι του χρόνου, τους κανόνες συμπεριφοράς κ.α. Οι μαθήτριες αναμένεται να υιοθετήσουν και να μοιραστούν αυτή την κουλτούρα. Αυτές που είναι πολιτισμικά διαφορετικές, θα πρέπει είτε να εγκαταλείψουν τη «διαφορετικότητά» -σε σχέση με το σχολείο- τους είτε να περιθωριοποιηθούν.*

Επιπτώσεις για τους/τις εκπαιδευτικούς I

- Να γνωρίζουν τις διαφορετικές αξίες και τα διαφορετικά χαρακτηριστικά των μαθητών τους.
- Να διαπραγματευτούν τους κανόνες και τις αξίες της σχολικής πραγματικότητας.
- Να ενημερωθούν και να προετοιμαστούν για να επιτύχουν στο ρόλο τους.

Επιπτώσεις για τους/τις εκπαιδευτικούς II

- Δημιουργούμε ένα φιλικό περιβάλλον. Το **σχολικό περιβάλλον πρέπει να στοχεύει** (Δαμανάκης, 1997):
 - α) Στη **βιωματική** προσέγγιση των γνωστικών αντικειμένων.
 - β) Στην ανάδειξη και αποδοχή των στοιχείων που συγκροτούν τη μειονοτική ταυτότητα.
 - γ) Στην **ένταξη των μειονοτικών οικογενειών** στη σχολική ζωή.
 - δ) Στο άνοιγμα του σχολείου στους γονείς και γενικότερα στην **τοπική κοινωνία**.

Ένα φιλικό και όχι απειλητικό περιβάλλον αυξάνει

1. Την ικανότητα να ξεπερνάει κανείς γρήγορα το αρχικό γλωσσικό και πολιτισμικό σοκ.
2. Το βαθμό που επιτρέπει η ταυτότητα του ατόμου να δεχτεί νέα και ξένα προς αυτό στοιχεία.
3. Την ικανότητα του ατόμου να συναισθάνεται το συνομιλητή του.
4. Την εξωτερίκευση των συναισθημάτων ενός ατόμου, καθώς και την εσωτερική του σιγουριά όπως αντανακλάται από την όλη του συμπεριφορά.

Ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει

1. Να «αρπάζει» κάθε ευκαιρία για να αναδεικνύει:
 - Τη διαπολιτισμική διάσταση κάθε διδασκόμενου αντικειμένου.
 - Τις βασικές αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.
2. Να «αρπάζει» κάθε ευκαιρία για να παρέχει εκπαίδευση για:
 - **Αλληλεγγύη**
 - **(Διαπολιτισμικό) Σεβασμό**
 - **Εναντίωση στον εθνικιστικό τρόπο σκέψης**

Ο/ Η εκπαιδευτικός Ι

1. Στόχος του δασκάλου θα είναι να αναπτύξει στους μαθητές του τις ικανότητες της **κριτικής σκέψης**.
2. Συζητήσεις σε όλη την τάξη με σκοπό τη μείωση των διακρίσεων και της προκατάληψης.

Ο/ Η εκπαιδευτικός II

- Τι ξέρουν οι μαθητές/τριες;
- Τι γλώσσα μιλούν;
- Ποιες πλευρές του λεξιλογίου εμφανίζονται συχνά ως μια καλή επιλογή για μελέτη στην τάξη – επαναλαμβανόμενες λέξεις, φράσεις, παραβολές, αγαπημένα τραγούδια, τυπικές εκφράσεις.

Ο/ Η εκπαιδευτικός ΙΙΙ

- Τι βιβλία αγοράζουν ή έχουν στο σπίτι;
- Για ποια πράγματα μιλούν (ενδιαφέροντα) ;
- Τι εμπειρίες έχουν;
- Τι βλέπουν στην TV;
- Τι διαβάζουν στις εφημερίδες και ακούνε στο ραδιόφωνο;

Ο/ Η εκπαιδευτικός IV

- Τι πιστεύουν για τα ΜΜΕ .
- Τι νέα **δεν** λαμβάνουν;
- Μπορούν να καθορίσουν την πολιτική των ΜΜΕ;

Συμμετοχή των γονέων I

- Γραπτή επικοινωνία με το σπίτι
- Τηλεφωνήματα
- Σαφείς εκφράσεις και όχι χρήση επαγγελματικού ιδιώματος (jargon)
- Διερμηνείς

Συμμετοχή των γονέων II

- Διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας για ενήλικες μέσα στο σχολείο.
- Ενημέρωση γονέων για το σχολικό σύστημα.
- Γνώση των προσδοκιών.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σύνοψη

Σύνοψη I

Επιπτώσεις για εκπαιδευτικούς:

- Κατανόηση των δυσκολιών που δημιουργεί η «διαφορετικότητα» στους μαθητές.
- Κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η κουλτούρα και οι αξίες μας επιδρούν σ' αυτό που αντιλαμβανόμαστε, σκεφτόμαστε και πράττουμε.

Σύνοψη II

Επιπτώσεις για εκπαιδευτικούς:

- Κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η κουλτούρα μας επιδρά στις διαδράσεις μας με τις μαθήτρές μας και με την κοινότητά τους.
- Κατανόηση των χαρακτηριστικών της κουλτούρας που χρειάζονται διαπραγμάτευση για να δημιουργήσουμε ένα κατάλληλο περιβάλλον μάθησης.

Σχετικά

- Ζάχος, Δ., Η Αντιμετώπιση των Εκπαιδευτικών Προβλημάτων των Μαθητών/τριών από Διαφορετικό Πολιτισμικό Περιβάλλον, στο: Μπότσαρη Ε. (επιμ.), Θέματα Εισαγωγικής Επιμόρφωσης για Νεοδιόριστους Εκπαιδευτικούς, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2007, σελ. 144-158, καθώς και στο:
- Μπότσαρη Ε. (επιμ.), Διαχείριση Προβλημάτων Σχολικής Τάξης, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2007, σελ. 326-342, το οποίο παρατίθεται και σε ηλεκτρονική μορφή στο:
- <http://www.pi-schools.gr>, ανακτήθηκε στις 24 Μαΐου 2008.

Επίσης

Την επόμενη φορά

Ευχαριστίες

Σας ευχαριστώ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1

α) Στα ελληνικά:

- Balibar, E., Έρευνες πάνω στον εθνικισμό και το ρατσισμό, *Θέσεις*, τ. 25, 1988, όπως παρατίθεται στο: <http://www.theseis.gr> ανακτήθηκε στις 25 Μαρτίου 2006.
- Balibar, E., Racism and Nationalism. In: Balibar E. & Wallerstein, I., (eds), *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities*, Verso, London 1991, pp. 37–68.
- Βεργίδης, Δ., Νεορατσισμός και σχολείο - η περίπτωση των Τσιγγανοπαίδων, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 81, Αθήνα 1995, σελ. 51-62.
- Bullivant, B., Προς μια ριζοσπαστική πολυπολιτισμικότητα: Ανάλυση των τάσεων στο Αναλυτικό πρόγραμμα και στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό, στο: Modgil, S., Verma, G., Mallick, K., Modgil, C., *Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση, Προβληματισμοί – Προοπτικές*, ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1997, σελ. 65-88.
- Γκόβαρης, Χ., *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*, Ατραπός, Αθήνα 2004.
- Δαμανάκης, Μ., *Η Εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική Προσέγγιση*, Gutenberg, Αθήνα 1997.
- Ζάχος, Θ. Δ., Η συμβολή των εκπαιδευτικών στην αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων: δυνατότητες και περιορισμοί, στο: Χατζηθεοδωρίδης, Β., Γεωργιάδης, Ν. & Δεμίρογλου, Π., *Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου της Εταιρείας Επιστημών Αγωγής Δράμας «Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις στην εκπαιδευτική πραγματικότητα»*, Δράμα 2006, σελ. 309-319.
- Ζάχος, Δ., *Εκπαίδευση και Χειραφέτηση, Η υπέρβαση του κοινωνικού αποκλεισμού στο Φλάμπουρο*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο 2007.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 2

- Ζάχος, Θ. Δ., Η αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών προβλημάτων των μαθητών/τριών από διαφορετικό πολιτισμικό περιβάλλον, στο: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Μπότσαρη Ε. (επιμ.), *Θέματα Εισαγωγικής Επιμόρφωσης για Νεοδιόριστους Εκπαιδευτικούς*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2007γ, σελ. 144-158.
- Καλλίνικος, Α., *Ρατσισμός: Τι είναι και πως παλεύεται*, Εργατική Δημοκρατία, Αθήνα 1999.
- Κοφτερού, Π. Α. & Ζάχος, Θ. Δ., Οι αντιλήψεις των μόνων μητέρων μεταναστριών της Θεσσαλονίκης για εκπαίδευση των παιδιών τους, *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, τ. 52, 2008, σελ. 137-166.
- Νικολάου, Γ., Δίγλωσσα προγράμματα σπουδών: Τυπολογία και επιστημονικός διάλογος σχετικά με τη σκοπιμότητα εφαρμογής τους, *Επιστημονική Βήμα του Δασκάλου*, τ. 21, 2003, σελ. 65-78.
- Τρέσσου, Ε., Αποκλεισμός ειδικών ομάδων από την εκπαίδευση και μέσω της εκπαίδευσης. Ποιες ομάδες κινδυνεύουν περισσότερο, στο: Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού «Νίκος Πουλαντζάς» και Συμβούλιο της Ευρώπης - Σπανού, Ε., (επιμ.), *Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999, σελ. 241-250.
- Τσιάκαλος, Γ., Κοινωνικός Αποκλεισμός: Ορισμοί, Πλαίσιο και Σημασία, στο: Κέντρο Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής - Κασιμάτη, Κ., (επιμ.), *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία*, Gutenberg, Αθήνα 1998, σελ. 39-65.
- Τσιάκαλος, Γ., *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.
- Τσιάκαλος, Γ., Ρατσισμός και «ξеноφοβία» στον ελληνικό δημόσιο λόγο – Μερικές διαπιστώσεις, *Εποχή*, 25-11-2001.
- Τσιάκαλος, Γ., *Απέναντι στα εργαστήρια του ρατσισμού*, Τυπωθήτω, Αθήνα 2006.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 3

β) Ξενόγλωσση:

- Allport, G., *The Nature of Prejudice*, Basic Books, New York 1979.
- Anyon, J., Dumas, M., Linville, D., Nolan, K., Perez, M., Tuck, E. & Weiss J., *Theory and Educational Research*, Routledge, New York 2008.
- Barker, M., *The New Racism*, Junction, London 1981.
- Bonnett, A., Anti-racism as a radical educational ideology in London and Tyneside, *Oxford Review of Education*, Vol. 16, No 2, 1990, pp. 255-267.
- Bonnett, A. & Carrington, B., Constructions of anti-racist education in Britain and Canada, *Comparative Education*, Vol. 32 No 3, 1996, pp: 271-288.
- Brandt, G. L., *The realization of anti-racist teaching*, The Falmer Press, Lewes 1986.
- Campbell, J. K., *Honour, Family and Patronage, A Study of Institutions and Moral Values in a Greek Mountain Community*, Oxford University Press, Oxford 1976.
- Carr, W., *For Education*, Open University Press, Buckingham 1998.
- Castells, M., Immigrants Workers and Class Struggles in Advanced Capitalism: the Western European Experience, *Politics and Society*, Vol. 5, 1975, pp. 33-66.
- Castles, S., Miller, M., *The Age of Migration*, The Guilford Press, USA, 1998.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 4

- Cole, M., 'Brutal and stinking' and 'difficult to handle': the historical and contemporary manifestations of racialisation, institutional racism, and schooling in Britain, *Race Ethnicity and Education*, Vol. 7, No. 1, March 2004, pp. 35-56.
- Dei, G. J. S., Knowledge and politics of social change: the implication of anti-racism, *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 20, No 3, 1999, pp. 395 - 409.
- Harper, D., Small N's and community case studies, in: Ragin, C. & Becker, H., *What is a Case? Exploring the Foundations of Social Inquiry*, Cambridge University Press, Cambridge 1992, pp. 139-158.
- Fay, B., *Critical Social Science, Liberation and its Limits*, Cornell University Press, New York 1987.
- Fleras, A. & Elliott, J. L., *The 'Nations Within': Aboriginal-State Relations in Canada, the United States, and New Zealand*, Oxford University Press, Oxford 1992.
- Gillborn, D., *'Race', Ethnicity & Education*, RoutledgeFalmer, London 2002.
- Giroux, H., Critical Theory and the Politics of Culture and Voice, in: Sherman, R. & Webb, R. (ed), *Qualitative research in education: Focus & Methods*, The Falmer Press, Sussex 1988, pp. 190-210.
- Kennendy, R., On Racial Integration, *Dissent*, Vol. 43, 1996, pp. 47-52.
- Kincheloe, J.L. & Steinberg, S. R., *Changing Multiculturalism*, Open University Press, Buckingham 1977.
- Lehmann, T., From Conflict Theory to Conflict Methodology: An Emerging Paradigm for Sociology, *Sociological Inquiry*, Vol. 44, No 1, 2007, pp. 15-28.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 5

- Majors, R., Gillborn, D. & Swell, T., The exclusion of Black children: implications for a racialised perspective, in: Majors, R. (ed.), *Educating Our Black Children*, Routledge Falmer, London 2001.
- Makedo, D. Bartolome, L., *Dancing with Bigotry, Beyond the Politics of Tolerance*, Palgrave 2001.
- Mansfield, E. & Kehoe, J., A Critical Examination of Anti-Racist Education, *Canadian Journal of Education*, Vol. 19, No 4, 1994, pp. 418-430.
- May, S., Introduction: Towards Critical Multiculturalism, in: May, S. (Ed.), *Critical multiculturalism: Rethinking multicultural and antiracist education*, The Falmer Press, London 1999, pp. 11-41.
- McLaren, P., White Terror and Oppositional Agency: Towards a Critical Multiculturalism, in: Sleeter, C. E. & McLaren, P. L., *Multicultural Education, Critical Pedagogy, and the Politics of Difference*, State University of New York Press, Albany, NY, 1995, pp. 33-70.
- Miles, R., *Racism*, Routledge, London 1989.
- Miles, M. & Huberman, M., *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*, Sage, Thousand Oaks 1994.
- Nikolinakos, M., Notes on an Economic Theory of Racism, *Race*, Vol. XIV, No 4, 1973, pp. 335-381.
- Ogbu, J., *Minority education and caste: The American system in cross-cultural perspective*, Academic Press, New York 1978.
- Ogbu, J., Variability in minority school performance: A problem in search of an explanation, *Anthropology and Education Quarterly*, Vol. 18, 1987, pp. 312-334.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 6

- Ryan, J., Experiencing urban education: The adjustment of Native students to the out of school demands of a post-secondary education program, *Canadian Journal of Native Studies*, Vol. 15, No 2, 1995, pp. 211-230.
- Simpson, G. & Yinger, M. *Racial and cultural minorities: An analysis of prejudice and discrimination*, Plenum Press, New York 1985.
- Sarup, M., *Education and the Ideologies of Racism*, Trentham Books, England 1991.
- Troyna, B., Beyond Multiculturalism: Towards the Enactment of Anti-Racist Education in Policy, Provision and Pedagogy, *Oxford Review of Education*, Vol. 13, No 3, 1987, pp. 307-320.
- Troyna, B., & Hatcher, R., Racist incidents in schools: a framework for analysis, *Journal of Education Policy*, Vol. 6, No 1, 1991, pp. 17-31.
- Van Dijk, T., Racist discourse, in: Cashmore, E. (Ed.) *Encyclopedia of race and ethnic studies*, Routledge, London 2004, pp. 351–355.
- Zachos, D., Roma, Egalitarianism and School Integration: The Case of Flampouro, *Journal for Critical Education Policy Studies*, Vol. 4, No. 2, 2006, παρατίθεται στο: <http://www.iceps.com>, ανακτήθηκε στις 6 Νοεμβρίου 2006.
- Zachos, D., Citizenship, Ethnicity and Education in Modern Greece, *Journal of Modern Greek Studies*, Vol. 27, No. 1, 2009, pp. 131-155.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Δημήτρης Θ. Ζάχος.
«Αντιρατσιστική, Αντισεξιστική και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Πολιτισμός
και Εκπαίδευση». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη
δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS307/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Κερμανίδου Θεοδώρα
Θεσσαλονίκη, Εαρινό εξάμηνο 2014-2015

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

